

't Spuyckertje

Koninklijke Heemkundige Kring Essen vzw

Karrenmuseum Essen vzw

Secretariaat: HEEMHUIS, Moerkantsebaan 48, 2910 Essen

Tel. 03/667.73.90 - Fax 03/677.11.42 - e-mail: heemhuis@skynet.be

Verschijnt driemaandelijks
Afgiftekantoor 2910 Essen 1

^{1ste} **trimester 2008**
23ste jaargang n^r 1

't Spyckertje

Nummer 1/2008

Karrenmuseum wenst u het allerbeste voor 2008	3
Bedankt Guido	5
Genealogie	5
Museumnieuws	6
Cultuur Historisch Netwerk	6
Jubileumeditie "Wijze Winterse Woorden"	6
Het Kind en de ster van Bethlehem	7
De Suykeren Buyk 2008	10
Inhoud De Spycker 2008	11
Lidgeld 2008	11
Kerst Anno 1900 in het Karrenmuseum	12
Vrijwilligers zijn onmisbaar	13
De Romantiek van het openbaar vervoer: De postkoets in de 19de eeuw	13

In Memoriam

Op vrijdag 28 december 2007 overleed Maria Van Agtmael weduwe van Harry Schrauwen.

Maria en haar echtgenoot waren jarenlang medewerkers van onze Kring.

Wij wensen de familie Schrauwen heel veel sterkte bij dit verlies.

Karrenmuseum Essen wenst u het allerbeste voor 2008

Ziezo daarmee is het hoge woord eruit. Op het ogenblik dat u dit **Karwiel** in handen krijgt is het midden januari en kan nog altijd op een fatsoenlijke manier voorspoed en geluk voor het nieuwe jaar gewenst worden.

Ondertussen is ook de kop eraf van de eerste jaargang van het gezamenlijke berichtenblad van de Heemkundige Kring ('t Spyckertje) en van het Karrenmuseum ('t Karwiel). Misschien is het voor velen nog niet echt duidelijk, maar na meer dan 20 jaar 't Spyckertje is het niet zo evident om ineens een berichtenblad om te tornen, ofwel moet resoluut gekozen worden voor nieuwe naam en nieuwe layout. De tijd zal het uitwijzen of wij hier nog moeten bijsturen.

Belangrijker echter is de inhoud van ons berichtenblad. Als ik de afgelopen jaargang doorblader zijn er toch verschillende artikelen die het karrenmuseum en de activiteiten toelichten of een onderwerp ivm vervoer beschrijven. In elke aflevering wordt ook een korte hulde gebracht aan een vrijwilliger onder de noemer "vrijwilligers zijn onmisbaar". Maria Gommeren wil hier-

mee telkens een korte hulde brengen aan de vele vrijwilligers die zich al jaren belangloos inzetten voor het museum. Zij gaat chronologisch te werk en zal dan ook nog vele jaren dit artikel kunnen schrijven totdat alle vrijwilligers aan de beurt zijn geweest.

Wij hebben veel vrijwilligers, waarop wij steeds een beroep kunnen doen. Zij zijn in ons museum onmisbaar en dan mag bij gelegenheid van het nieuwe jaar ook wel gezegd worden dat wij hen uitermate dankbaar zijn. Wij hopen hen in 2008 ook met evenveel enthousiasme te mogen verwelkomen.

In 2007 hebben wij een mooi programma afgewerkt met een stijgend aantal bezoekers. Het programma van 2008 heeft ook al vorm gekregen, maar daarover later meer.

Een museum is uiteraard meer dan zondagse activiteiten, een museum heeft ook een collectie en deze vraagt permanent de nodige zorg en volle inzet van personeel en vrijwilligers.

Begin 2008 wordt de registratie van de collectie afgerond en zal deze te raadplegen zijn op onze website www.karrenmuseum.be

In 2008 zullen ook enkele belangrijke restauraties klaar zijn. Zo zal onder andere in het voorjaar de restauratie van de kiosk volledig zijn afgerond en zal deze tijdens de zomermaanden in volle glorie te bezichtigen zijn in ons museum. U leest hierover later meer. Nieuwe restauraties dringen zich weer op.

Wie de laatste maand nog op ons terrein is geweest, heeft gemerkt dat er hard gewerkt wordt aan de loodsen. Het dak van de smederij en van de zagerij was in zeer slechte staat en wordt volledig vernieuwd; de loodsen worden geïsoleerd en een nieuwe vloer zorgt er ook voor dat gehandicapten ons museum zonder drempels kunnen bezoeken. Momenteel is het houtwerk vernieuwd en zijn er nieuwe pannen geplaatst. De inrichting van beide loodsen wordt volledig herbekeken. Er zal een wagenmakerij, een smederij, een zadelmakerij worden ingericht waar op geregelde tijdstippen ook zal gewerkt worden en getoond worden hoe een wiel wordt gemaakt, hoe een kar wordt

gerestaureerd. Tegen de opening van het nieuwe seizoen dient alles klaar te zijn.

Ook de vrouwenloods wordt volledig vernieuwd, geïsoleerd en heringericht.

In 2008 hopen wij ook te starten met de bouw van een nieuw onthaalgebouw met de nodige infrastructuur voor bezoekers en personeel. Wij hopen het onthaalgebouw te openen in het feestjaar 2009 tijdens 850 jaar Essen.

Tenslotte is 2008 ook het jaar dat wij 30 jaar ambachtendag vieren, ook hier hebben wij gedacht aan een speciaal ambachtenweekend.

U merkt dat 2008 een druk jaar zal worden. We gaan in 2008 vol goede moed en met nieuwe energie resoluut vooruit. We hopen u dan ook geregeld te mogen verwelkomen. Dat geeft ons vertrouwen en de overtuiging dat we goed bezig zijn.

Jan Hectors,
Voorzitter Karrenmuseum Essen
vzw.

 Het Karrenmuseum vzw dankt zijn sponsors			
		Architectenbureel Van Boxel, Hectors en Van Laer Bvba	
			Graham Packaging
		Met steun van de gemeente Essen en de Vlaamse overheid	
			

Bedankt Guido

Beste

Pas deelde Guido Buermans ons mee dat hij zijn mandaat als lid van de raad van bestuur van de Heemkundige Kring neerlegt. Guido stapte ruim zestien jaar geleden in de raad van bestuur.

Dat gebeurde op 26 juni 1991, als afgevaardigde van de werkgroep genealogie.

Guido is een speurdeus, een opzoeker, een gewaardeerd genealoog én lid van het Spycker-redactieteam. Altijd onderweg en op zoek. Hij bewees en bewijst de Kring (en het erfgoed) heel wat diensten.

Omdat de verre verplaatsingen tussen Mortsel en Essen wat begonnen te wegen, besloot hij het bestuur vaarwel te zeggen. Van de algemene vergadering blijft hij wel lid en wij hopen daar met hem nog menig boompje over heemkunde en/of genealogie op te mogen zetten.

Guido, bedankt voor jouw bijdrage. We weten dat we nog steeds op je kunnen rekenen.

Aan alle vrijwilligers, genealogen, Spycker-redacteurs en –lezers, bibliotheek- en museumbezoekers: een gezond 2008 toegewenst.

PS: Onze bibliotheek kocht pas het boekje 'Honderd jaar stationsgebouw in Roosendaal 1907-2007' aan.

Een aanrader voor een winterse avond!

De Kring leent het boekje (en alle andere boeken) gratis uit.

Jan Suykerbuyk
Voorzitter Kon. Heemk. Kring

Bij de opening van de tentoonstelling Francken (Franken) op 14 en 15 april 2007, ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van de werkgroep genealogie, kondigde de voorzitter Olav Dierckxsens aan dat er een CD-ROM zou verschijnen met daarop drie stammen Francken. Tijdens de goed bezochte tentoonstelling heeft de werkgroep nog vele aanvullingen ontvangen. Deze aanvullingen zijn thans verwerkt en de CD-ROM is geproduceerd. Geïnteresseerden kunnen deze CD-ROM elke **woensdag tussen 13:30 en 16:30** uur afhalen op het gemeentehuis van Kalmthout. De prijs bedraagt 5,00 Euro. Het is verstandig van te voren even te bellen met Jean Bastiaensen (+32 3 620 2210). Wilt u de CD-ROM per post ontvangen dan dient u zich te melden bij Rita Costermans (e-mail f.keuppens@skynet.be); er worden dan wel verzendkosten in rekening gebracht. Namelijk • 1,04 voor verzending binnen België en • 1,60 voor verzending naar Nederland.

De volgende bijeenkomst van de werkgroep, waarbij de familie Kerstens besproken zal worden, vindt **niet** plaats op de derde donderdag van maart (= Witte Donderdag) maar op de tweede donderdag, dus 13 maart 2008. Nadere mededelingen volgen via de gebruikelijke convocatie.

Ed Boeren

Museumnieuws

Het oude jaar heeft zijn deuren gesloten, een nieuwe start voor 2008.

Dit jaar organiseert de heemkundige kring met **Pasen** een driedaagse tentoonstelling in het cc de Oude Pastorij te Essen.

Thema: Geboorte en Doop
Comunnie - Huwelijk

Kleine standen voor eigentijdse werking door onze vrijwilligers.

Tweede Paasdag: Voorstelling van het jaarboek 2008 'De Spycker'.

Meer info in het infoblad van maart van de gemeente.

Cultuur Historisch Netwerk

Uitnodiging lezingserie

'De landmeters Adan'

Door Martijn Storms. Donderdag 17 januari 2008, 20 uur.

Bloemenmarkt 14 te Roosendaal.

'Archeologie in de Noorderkempen'

Door Stephan Delaruelle. Donderdag 6 maart 2008, 20 uur. CC de Oude Pastorij, Essendonk 3 te Essen.

'Cottagestijl in Kalmthout'

Door Martine Maris. Donderdag 10 april 2008, 20 uur. Raadhuis, Kerken-eind 13 te Kalmthout.

Voor nadere inlichtingen:

0031 (0) 165 579 500

gemeentearchief@roosendaal.nl

www.gemeentearchiefroosendaal.nl

Jubileumeditie 'Wijze Winterse Woorden'

Sinds 1999 nodigt het Essense Davidsfonds plaatselijke persoonlijkheden uit om hun favoriete boeken of teksten te presenteren en hun keuze in een lezing toe te lichten.

De voorbije edities werd op die manier een boekenbestand bijeengebracht om u tegen te zeggen.

Voegen daar dit jaar een trits titels aan toe:

Karliën Van Schil – May Cools – Sam Wauters - Ludy Kerstens – Els Willemen

Myriam Suykerbuyk – Sylvia Lindekens en de 'Cantores'

Marc Wauters – Pol Van Schil - Frans Van Loon - Hans Peeters - Tony Dicus - Dirk Wauters

Er wordt gelezen en gezongen... zacht en zoet, hard en scherp.

Ze nemen u mee naar vroeger, naar wat zij zich herinneren, naar wat u zich ook zal herinneren.

't Is plezant, soms wrang, soms melancholisch... maar schoon om naar te luisteren.

'n Perfecte combinatie die gelukkig maakt.

Afspraak:

Vrijdag 18 januari 2008 – 20 uur - CC 'De Oude Pastorij' (Essendonk 3, Essen)

Deelname in de onkosten: 3 •

Info: 03 667 45 37

www.davidsfondsessen.net

davidsfonds.essen@skynet.be

Het Kind en de ster van Bethlehem

In de vroege morgen van 10 mei 1940 werden de Lage Landen opgeschrikt door het lawaai van zwaar brommende vogels die het luchtruim onveilig maakten. Ze waren grijs en klapwiekten niet. Mijn zus en ik waren op dat moment in onze slaapkamer, als op commando doken wij onder de pluimen matras die we net met veel moeite hadden opgeschud. Nauwelijks bekomen, keerden de vliegende dinosaurussen terug, lager en beter zichtbaar. Terug onder de veren, ogen en oren dicht want het knetterde en géén beetje. Enkele seconden later stonden we beneden en hoorden langs de radio 'dat de Duitse troepen des nachts onverwacht de grenzen van het vaderland hadden overschreden en verder landinwaarts trokken.' Het Nederlandse leger zette zich schrap, doch was niet bij machte de vijand tegen te houden. Mijn moeder huilde en ik vroeg mij af of ze ergens pijn had! Mijn vader en broers kwamen thuis en begonnen met weinig woorden onze kelder gebruiksklaar te maken. Tussen de rekken met weckpotten, de laatste winteraardappelen, dichtbij de Keulse pot met waterglaseieren, legden ze houten palets met matrassen, een tafel, wat stoelen, kaarsen en de radio: onze bivak voor de komende dagen. Kil, bevend bleven wij een paar dagen ondergronds, de burens klopten eens aan, Roosendaal was nog heel. Na enige tijd kroop de een na de ander, half gewassen en verschoond al eens de kelder uit om een

luchtje te scheppen.

Toen werd er opeens fors op onze voordeur geklopt en in gelid op de trap zagen we door het keldergat drie ronkende machines staan. Met heldenmoed ontgrendelde mijn vader de winkel deur. Drie aliëns, die amper per stuk door het deurgat konden, zetten zich wijdbeens voor de toonbank. Onmiskenbaar: de helm, de bril, het SS-borstteken boven de groengrijze zware regenjas, grove handschoenen en stampende laarzen: de eerste Duitsers stonden in onze winkel. Een zichtbare revolver op de heup maakte het beeld compleet. Ik zag deze foto vanaf de keldertrap, mijn hoofd op de grond om de hoek in de winkel.

Beleefd, niet onvriendelijk, aber schnell bitte, wezen ze naar alles tegelijk: ledere koffers, aktetassen, portefeuilles, goed voor een wereldreis. Met anderhalf woord Duits gaven mijn ouders het gevraagde, maakten de rekening die met een krabbel gesigneerd werd. 'Betalen' deed de 'Ortscommandant' die eerstdaags zou resideren op het gekende adres van onze goede voormalige burgervader Cl. Prinsen.

Met klakkende hakken en 'heil hitler' verlieten ze het pand, en scheurden weg verder op rooftocht.

Bleek en totaal overstuur kwamen mijn ouders in de kelder en vielen zwijgend op een matras. Opeens was een laken niet groot genoeg om de tranen aan weerskanten te drogen.

‘Dit is de eerste en de laatste keer’ zei mijn vader en trok naar boven om de mooiste en duurste lederwaren in te pakken en te verstoppen.

Hadden wij de duivel zien passeren, in Rotterdam had hij hels huisgehouden. Op 14 mei 1940 bombardeerde de Duitse luchtmacht de stad om het Nederlandse leger tot algehele overgave te dwingen. Negenhonderd burgers vonden de dood, ruim 25000 huizen werden verwoest, 24 kerken platgegooid, 550 hotels en café’s met de grond gelijk gemaakt en 2500 zaken lagen in puin. De binnenstad was één ravage, de chaos algemeen. De haveninstallatie was verwoest, de rekening van Rotterdam was gemaakt!

Na die algemene catastrofe zochten de mensen onderdak bij elkaar, ze grepen de situatie bij de keel en begonnen puin te ruimen. Onder de rivieren was de toestand op het eerste zicht van oudsher landelijk hersteld. Hoewel de bezetter duidelijk de baas was, kon daar ietske meer: ‘Herr Commandant’ kneep zo nu en dan een oogje toe!

Wat er aan vooraf ging heb ik nooit geweten maar een maand later stond er plots een Rotterdams meisje van mijn leeftijd in onze huiskamer, in het middelpunt van de belangstelling. Ze mocht, als het kon een jaar blijven, haar moeder was alleen en probeerde als dienstbode de eindjes aan elkaar te knopen. Vader was van de ene op de andere dag verdwenen, ondergedoken, leerde ik naderhand. Tonia en ik deelde voortaan het pluimen bed maar ook onze kleren en

de dagen want ze ging met mij mee naar school. Ze was rustig, lief en tevreden, bij ons thuis scheen iedereen in zijn sas omdat de jongste eindelijk eens geen streken verkocht!

De weken werden maanden, de zomervakantie vol zon. Onze jongens groeven in de tuin een namaak-schuilkelder, hun vrienden brachten overvloedige huisraad aan, hielpen isoleren en maakten een dak van losse golfplaten. De entree was een houten ladder. Na lang zeuren mochten Tonia en ik de boel voor 1 cent bezichtigen. Wij vonden het benauwd en hielden het voor gezien.

In september begon het nieuwe schooljaar en alles wees in de richting van een strenge winter. De winkel kroop langzamerhand in zijn winterjas: schaatsen, laarzen, bonthandschoenen namen de plaats in van tennisartikelen en zomergerief. Ook de goedheilig man zou zijn paard weldra bestijgen, Kerstmis, Nieuwjaar de drukste tijd van het jaar was niet ver meer. Wij kinderen hadden voor geen cent last van de oorlog, alle boze verhalen gingen over onze hoofden heen.

Halverwege de maand november ging de winkelbel van 8 u ’s morgens tot negen uur ’s avonds. Het was al vroeg donker, Tonia en ik haastten ons na school naar huis, deden een beetje huiswerk en onder het genot van een stukje suikergoed verslonden wij stripverhalen. Af en toe knipperde het licht aan en uit, de deur werd open gegooid en een zwarte handschoen smeed twee snoepjes in de kamer: mijn broer alias Zwarte Piet!

Blijkbaar zat Klaas in 1940 nog goed in de papieren want in ruil voor enkele liedjes in de schoorsteen, een schoen met pee, wat hooi en een emmer water voor het paard, bracht hij al waar wij al maanden naar uitkeken. Hoewel oververmoeid van onze wisselende verlangens, was er dat jaar géén pop voor mij. Ik hield niet van poppen, het waren harken van celluloid, stonden vastgebonden in een doos en na een week vielen de wimpers uit! Tonia en ik kregen bruine laarsjes met echte kunstschaatsen. Na een aarzelend begin hebben wij de dichtgevroren slootjes in onze omgeving kapot geschaatst.

Kerstmis naderde, de drukte in huis in aanmerking genomen, viel het oog pas de laatste dagen op de kerststal. Tamelijk groot met veel beeldjes werd hij op het nippertje naar beneden gehaald en dezelfde avond terwijl de kinderen sliepen, uitgestald, gemakshalve met de drie koningen er bij. De kameel was een extra, hij had een bruine begeleider.

Hier en daar was een stukje af, een oortje, teentjes, gevouwen vingertoppen, die ieder jaar met wat kleurkrijt werden bijgewerkt. De grote beelden hadden stuk voor stuk een lijmkraag, er rolden wel eens koppen! Met al zijn gebreken bleef het onze vertrouwde kerststal, de glinsterende komeet op het dak verschoonde ieder mankement!

De volgende morgen kwam Tonia iets later beneden, de familie was bijna klaar met het ontbijt toen de deur openging en met een sprongetje stond ze binnen. Ineens viel haar oog

op de stal: 'Maar', zei ze bijna ademloos, 'hebben jullie een eigen poppenkast?' en met een klein handje aaide ze de kameel. Wij schaterden van de lach en die dag heb ik met handen en voeten het kerstverhaal uitgelegd. Tussen de middag kreeg ze geen hap door haar keel en 's avonds was er geen verbetering. Ze bleef voor de beelden drentelen tot we naar bed gingen. Die nacht werd ik wakker van een licht tumult in huis, Tonia lag niet in bed en hier en daar brandde licht. Mijn zus en ik rende samen naar beneden, er zat een inbreker in huis. We vonden Tonia in de kou met het kribbeke en Maria en Jozef in haar schoot, de os en de ezel op de grond, ze speelde in haar eentje toneel.

Ze ging de kerst van haar leven tegemoet, de nachtmis om 4 uur, kerststol op tafel en konijn in de pot. In de vakantie schaatsten wij tot we door het ijs gingen. Ze bleef tot de grote vakantie en keerde met lood in haar schoenen 'naar huis' terug.

Vlak voor het afscheid gaf mijn moeder haar een schooltas met inhoud 'thuis open maken'! Het was de kerstkribbe én de staartster. Uit haar briefjes bleek dat ze in 'verloren uurtjes' het kerstverhaal opvoerde voor ieder die het maar zien en horen wilde. Ons contact werd minder, de oorlog erger, onze jongens hielden mij in toom, mijn ouders hadden zo al last genoeg.

Zo verdween de 'nieuwe' Tonia met de 'oude' kribbe uit ons leven!

Elly de Bruijn

UITNODIGING

Dinsdag 13 november 2007 besliste Df-Essen - unaniem zoals de traditie het wil - om de culturele prijs

'Den Suykeren Buyk 2008'

toe te kennen aan pater
louis Vercammen

Deze prijs wordt toegekend op grond van persoonlijke verdiensten die meer inhoud geven aan het leven van mens en gemeenschap.

De werkgroep spreekt hiermee zijn hoge waardering uit voor de vele jaren immense en belanzoze inzet van de laureaat op het gebied van (plaatselijke) geschiedenis en heemkunde.

Beknopt overzicht:

Medewerker 'De Spycker' vanaf 1970 en hoofdredacteur van 1984 tot 2006, Lid stuurgroep genealogie sinds 1986, Medewerker 'Calmthoutania' sinds 1988, Gangmaker Felix Timmermans-Genootschap sinds 1973, Archivering priesters aartsbisdom Mechelen sinds 2000.

WIJ FELICITEREN LOUIS VAN HARTE MET DEZE WELVERDIENDE ONDERSCHIEDING DIE HEM WORDT OVERHANDIGD OP ZONDAG-NAMIDDAG 16 MAART 2008 TIJDENS DE:

'DAG VAN DE GESCHIEDENIS'

OP DE PRACHTLOCATIE 'HOF TE WEYDEN' (Greefstraat/Essen-Wildert)

Feestprogramma

14.30 uur - Verwelkoming
Optreden kamerkoor 'Ars Musica' o.l.v.
Jo Suykerbuyk
Geuzenliederen en poëzie van Paul
Van Ostaijen op noten
Laudatio
Uitreiking 'Den Suykeren Buyk 2008'
door ereburgemeester
Herman Suykerbuyk
Uitgebreide receptie

Praktisch:

Deelname • 10,
na 1 maart • 12,5.

Contact via: 03/667.46.46
of petravanloon@hotmail.com

Inschrijving
geldig na betaling op rekening:
068-0733130-31
met vermelding: Suykeren Buyk

Inhoud

De Spycker 2008

(onder voorbehoud)

Guido Van den Broek
Het verleden leeft in Essen

Roger Suykerbuyk
E.H. Petrus Johannes Cools
(1911-1998)

Thomas Dekkers
Vlaams-Nationalisme in Essen tijdens het interbellum, 1919-1939

Gerard Hofmans
De kwestie Steenpaal

Cis Gommeren & Leo Ribbens
1957-2007: Vijftig jaar Sint-Jozefinstituut Essen

Rudi Smout
De vele levens van de Essense cinemazalen (3)

René Peeters
De buurtwegen van Essenhoek

Jan Veraart
Roelants in Essen 1943-1944

Louis Vercammen
Een lastig mens

Leo Ribbens & Aloïs Donkers
Koninklijke toneelgild "Elck Wat Wils"
viert 60ste verjaardag

A. Vanermen
Een oorlogsverhaal over een helm

Jan Suykerbuyk
75 jaar autocarbedrijf De Vlinder

Elly de Bruijn
Katholieke turnkring Vlug en Blij Essen – 50 jaar

Pacificus Krüter
Het kapelletje

Rudi Smout
Melanie (Eugenia) Vandoren (°1906)

Jan Suykerbuyk
Jaaroverzicht 2007

lidgeld 2008

Te betalen uiterlijk tegen 15 maart.

Alle leden die in **Essen** wonen betalen **15,- euro**

Voor **verzending** 't Spyckertje en de Spycker betaald u in totaal voor **België 18,30 euro**

Voor **verzending** 't Spyckertje en de Spycker naar **Nederland** betaald u **21,50 euro**

Betalen via overschrijving:

DEXIA: 068-2012646-20

IBAN: BE28 0682 0126 4620

BIC: GKCCBEBB

Gelieve ook uw naam en adres te vermelden.

Kerst Anno 1900 in het Karrenmuseum

De droge koude periode vlak voor de kerstdagen was voor vele mensen een uitnodiging om op 23 december 2007 een bezoekje te brengen aan het kerstgebeuren zoals het vermoedelijke 100 jaar geleden moest geweest zijn.

Centraal stond de woonwagen met daarin Maria, Jozef en hun kind. Aan gezien het nog redelijk koud was bleken deze figuren zich regelmatig te gaan warmen bij de hoogbrandende vuurkorven die voor de nodige sfeer en rook zorgden. Dit droeg alleen maar bij aan de gezelligheid, die nog verhoogd werd door enkele muzikanten die live volksmuziek speelden. Dit werd geweldig gesmaakt door het publiek. Er werden dan ook 552 bezoekers geteld. Het aantal lege flessen van chocolmelk, glüwein en jenever logen er niet om.

We kregen zelfs even bezoek van de politie die op ronde was door Essen, en uit sympathie hun collega van 100j geleden kwamen groeten. Deze rijzige gendarme dwong respect af, evenals de pastoor, moeder overste, de stropers, Klaveren Vrouwke, de burge-

meester, deftige dames en boeren vrouwen. Zowel de ezelwagen, het paardje en de schapen had het druk met ritjes maken en te poseren voor de vele foto's.

Nieuw dit jaar was het maken van echte rommelpotten met varkensblazen. Voor de meeste kinderen was dit totaal onbekend en dus heel leerzaam. Zo'n 50 kinderen schoven aan om zelf een exemplaar te leren maken.

Bij de vuurkorven werden er, net als een eeuw geleden, winterwerkjes gedaan als: paardentuig poetsen, zeis haren, spinnen, breien, messen slijpen, volksspelen doen, muziek maken, enz...

Kortom, wat vorig jaar een probeersel was met 250 bezoekers, verdubbelde zich nu reeds naar meer dan 550. Reden genoeg om nu al te denken aan een kerstgebeuren in 2008 met nog meer sfeer en nog meer ambachten. De ploeg enthousiaste vrijwilligers hebben er van genoten en het publiek schijnbaar ook.

Maria Gommeren

Vrijwilligers zijn onmisbaar

Etienne Van Ginneken behoort, ondanks zijn 70 jaar, tot één van onze “jongste” vrijwilligers.

Toen hij een paar jaar geleden, na 40 jaar gewerkt te hebben bij de N.M.B.S., met pensioen ging had hij als zovele de illusie dat hij nu veel tijd ging krijgen. En ook hij moest aan de lijven ondervinden dat dit niet zo is, tenminste voor mensen zoals hij, die van in zijn studententijd al interesse had in de “Vaderlandse Geschiedenis” zoals dat toen nog heette.

Bij de opzoeken in 2004 over 150 jaar spoorweg in Essen bleek Etienne over een zeer grote geschiedkundige kennis te beschikken, en daarenboven was hij een aangename verteller. Dat konden we gebruiken in ons museum. Hij liet zijn belangstelling blijken voor het Karrenmuseum en het duurde niet lang of ook hij had de microbe te pakken om gids te worden. Hij verdiepte zich grondig in de historie van het vervoer en de oude ambachten, liep enkele keren mee

met collega's gidsen en werd als maar enthousiaster. Toch had hij nog een laatste zetje nodig om aan zijn eerste zelfstandige gidsbeurt te beginnen. Dat gebeurde op 14 september 2005. Hij wilde zoveel tegelijk vertellen dat hij besloot het in de toekomst maar wat chronologisch te houden. Of alles wat hij vertelt zuiver waarheid is durft hij niet garanderen, maar geloven doen de mensen wel. Zo vertelde hij eens aan een groep uit Noord-Brabant dat het museum

800 karren heeft, terwijl hij bedoelde 200 karren x 4 wielen is 800 wielen. Intussen is hij een geroutineerde gids geworden die met veel plezier zijn mensen rondleidt en weet te boeien met leuke anekdotes. Dat er niet altijd evenveel belangstelling is neemt hij er graag bij. Maar als iemand zegt dat het aangenaam vertoeven is en er wat van heeft opgestoken voelt hij zich dik tevreden, of zoals hij het zelf noemt als vrijwilliger “dik betaald”.

Maria Gommeren

De Romantiek van het openbaar vervoer: De postkoets in de 19de eeuw

De postkoets was de meest typische en populaire vorm van transport in de eerste helft van de 19de eeuw. Schrijvers hebben ze bezongen en ze vormde het decor voor belangrijke episodes in hun verhalen. Het donkere interieur

van de postkoets was een plaats voor romantiek, niet enkel in de literatuur, maar ook in de realiteit.

Het jaar 1784 en de naam van John Palmer betekende een keerpunt in de geschiedenis van het personenver-

voer. Tot dan toe mocht de post in Engeland enkel worden vervoerd door postbodes te paard, hoewel ook post werd bedeed via koetsen voor personenvervoer, de stage-coaches, maar dat was illegaal. John Palmer kwam met het idee om post en personenvervoer te combineren. Hij nam contact op met de postmeester-generaal, hem erop duidend hoeveel veiliger en goedkoper het zou zijn indien de post met de koetsen kon worden vervoerd in plaats van met bodes te paard, die vaak slachtoffer werden van rovers. De hervorming blies nieuw leven in de stagnerende persoonsvervoerdiensten.

Het gebruik van de “mail-coach” verspreide zich ongelooflijk snel, niet enkel in Engeland maar ook op het vaste land, onder de naam van “diligence”, “stellwagen” of “eilwagen”. De postkoets werd beschermd door een wachter, meestal een ex-soldaat, en

ook de Koetsier was gewapend. We komen de postkoets vaak tegen in de literatuur. In Byron's “Don Juan” wordt de Engelse postkoets geprezen en tegelijk de bestuurder van zijn Duitse tegenhanger aangepakt. De Duitsers zelf ontkenden niet dat hun

postkoets dienst niet perfect was. De Duitse literatuur bevat talrijke sarcastische en kwade opmerkingen hierover. Adolph von Schaden bijvoorbeeld beschrijft de Prussische postdienst als volgt: “Als uw koffer niet is gemaakt van metaal, de inhoud van koper en uw belangrijkste organen van platinum, raden we u ten sterksten aan geen reis te ondernemen met wat de gewone postkoets wordt genoemd, want hij is inderdaad zeer gewoon. De kast rust direct op de assen en de hardheid van de zittingen doet denken aan Engels staal. Verharde wegen bestaan enkel in de buurt van de hoofdstad, dus als je met de gewone postkoets moet reizen in andere delen van het land, riskeer je enkele ribben te breken op de erbarmelijke wegen.

Soms speelden er zich in de diligences kleine toneeltjes af, aangezien niet alle reizigers even geduldig en vriendelijk, laat staan even welopgevoed waren. Victor Hugo schreef in Duinkerken de volgende brief, waarin hij één van deze scènes beschreef: “De diligence was propvol met reizigers en pakketten. Het lederen dekzeil dat over het imperiaal lag, kon ternauwernood de enorme bult van bagage bedekken en moest zich hiertoe inspannen gelijk de borstrok van een welgedane burgemeester. Daar er bovenop dus geen plaats meer was, was het duidelijk dat mijn pakken in de diligence zouden moeten. Daarop begon een grote, uitgedroogde, magere, lelijke en kokette dame, die in donkerbruine, onvriendelijk uitzierende kleren was gestoken, en die iets raadselachtigs in haar blik en manier van doen had, te protesteren.

Deze eerbiedwaardige reizigster hield vol dat het pak haar benen in de weg zat en dat ze er door gehinderd werd. Vervolgens ontstond er tumult in de Diligence. Een man viel de dame bij. Het was een rode en galante heer met een broek in de kleur van paddestoelen, het gelaat vol puisten en flaporen. Hij had een lange winterjas aan en een zomerdas om en hij had wel iets weg van Colin en, wat weet ik niet precies, iets van Peter de Grote. De mengelmoes van Tartaarsheid en landelijkheid verschaften hem de rechten op het hart van de vrouw; het geheel deed in de oude postkoets nogal komisch aan.” Ook het vertrek van de postkoets leverde kleurrijke taferelen op. “Alles staat door elkaar, weekendtassen, manden, hoedendozen en paraplu’s, koffers en kisten, mannen en vrouwen, honden en kinderen...” schrijft Ed Gourdon in zijn “Fysiologie van de diligence” in 1842. “In het rijtuig dat op het punt van vertrek staat, bevinden zich zo’n 30 mensen die elkaar vastgrijpen, omhelzen, die lachen, zingen en huilen: de reizigers, hun vrienden en familieleden. Nergens treft men zo’n grote verspilling van tranen aan als op de binnenplaats van de Messageries Royales of die van de Laffitte. Op elk van deze stations komen en vertrekken er dagelijks rond de vijftig rijtuigen. Een minimum van dertig zoenen per rijtuig geeft het enorme aantal van 1.500 zoenen per dag, of wel 45.000 per maand en 540.000 per jaar... De tranen die er binnen een jaar tijd vergoten worden, zijn genoeg om er een oorlogsschip met tachtig kanonnen in te water te kunnen laten!”

Het was echter niet allemaal kommer en kwel wat betreft de postkoets in de 19de eeuw. Aartshertog Johan van Oostenrijk ondernam in 1827 een reis per express postkoets. Wanneer hij in het dorp Aussee aankwam was noch de postmeester, noch de nieuwe koetsier aanwezig om hem te verwelkomen. Enkel de dochter van de postmeester was thuis. Bang dat haar vader in de problemen zou komen door zijn afwezigheid, trok zij een uniform aan en sprong zelf op de bok. De aartshertog ontdekte al snel het bedrog, maar was in het geheel niet kwaad. Hij raakte in gesprek met het meisje en het einde van het verhaal is dat hij trouwde met Anna Plöchl, de dochter van de postmeester van Aussee.

—
Bronnen en afbeeldingen:

FUCHS, J.M. en SIMONS, W.J., *De reizende mens, openbaar vervoer in grootmoeders tijd*, Uitgeverij G.J.A. Ruys, Amsterdam, 1968

JOBE, J., *Van Koetsen en Karossen*, De Haan, Haarlem, 1977

TARR, L., *The History of the Carriage*, Arco Publishing Co. Inc., New York, 1969

Jo De Paepe

”Drukwerk aan verlaagd tarief”

België - Belgique
P.B. - PP
2910 ESSEN
BC 30355

Verantwoordelijke uitgever: Koninklijke Heemkundige Kring Essen vzw
Heemhuis
Moerkantsebaan 48
2910 Essen

Afgiftekantoor: 2910 Essen 1

'T SPYCKERTJE

Driemaandelijks tijdschrift van de
Koninklijke Heemkundige Kring Essen vzw

1ste trimester 2008

23ste jaargang n° 1

BESTEMMELING:

Indien onbesteld gaarne terugzenden aan: Koninklijke Heemkundige Kring Essen vzw
Moerkantsebaan 48
2910 Essen
Tel. 03/667.73.90 - Fax 03/677.11.42
e-mail: heemhuis@skynet.be